

3. MEĐUNARODNA MOBILNOST MLADIH ISTRAŽIVAČA I STUDENATA

*Ivana Živaljević**

Sažetak: U ovom radu se na osnovu jednog istraživanja o mobilnosti studenata u regionu razmatraju glavni problemi sa kojima se suočavaju studenti i istraživači koji su uključeni u programe mobilnosti ili koji bi mogli biti uključeni u njih. Predlažu se pravci u kojima bi se mogla tražiti rješenja za identifikovane probleme i moguća poboljšanja postojećeg sistema kako bi mobilnost studenata i istraživača više zaživjela i kako bi donijela što bolje rezultate.

Ključne riječi: *mobilnost studenata i istraživača, problemi u mobilnosti, strategija razvoja mobilnosti*

Abstract: This paper is based on a survey on student mobility in the region, main problems facing students and scholars who are already involved in mobility programs are discussed, as well as problems of students and scholars who could be involved in such programs. Some possibilities for finding solutions for identified problems and possible developing of existing system are suggested, so that the students and scholars mobility would be applied in a better way, leading to better results.

Key words: *students and scholars mobility, problems in mobility, strategy of mobility development.*

3. 1. UVOD

Mobilnost¹ podrazumijeva kretanje osobe iz jednog mjesta u drugo, odnosno određen period studija proveden u inostranstvu i povratak u matičnu zemlju. Mobilnost ne treba da bude ograničena na jednog studenta ili istraživača. Koncept mobilnosti treba da uključuje studente koji dolaze i one koji odlaze iz zemlje, diplomirane studente, nastavnike, istraživače i administrativno osoblje – komponente koje su potrebne za internacionalizaciju visokog obrazovanja, tj. za povezivanje cjelokupnog sistema obrazovanja sa širim, evropskim i svjetskim tokovima. Tako mobil-

* Ivana Živaljević, projektni asistent u organizaciji WUS Austria (Svjetski univerzitetski servis), Podgorica

¹ Mobilan (lat. mobilis) pokretan, pokretljiv, pomičan

nost akademskog osoblja (kojem pripadaju profesori i asistenti) treba paralelno da se razvija i podstiče zajedno sa mobilnošću studenata. Mobilnost treba shvatiti kao pozitivan akademski resurs kako za pojedinca tako i za institucije.

3. 2. STANJE I PERSPEKTIVE

Još uvijek postoji mnogo problema u pristupu mobilnosti, kao što su: finansijske teškoće, administrativne prepreke i nedostatak jasnih informacija. Mobilnost je već nekoliko godina jedan od najvažnijih elemenata u obrazovnoj politici zemalja uključenih u Bolonjski proces. Broj učesnika u međunarodnim razmjenama je i dalje nizak, iako je u porastu tokom posljednjih godina. Imajući u vidu ekonomski razvoj posljednjih decenija i potrebe današnjeg visokoobrazovanog društva, osnovni uslov za stvaranje „mobilne akademske zajednice” jeste politička volja da se obezbijedi jednak pristup mobilnosti i studenata i istraživača, bez obzira na socijalne razlike među zemljama i narodima.

Pristup mobilnosti u većini zemalja više, dakle, zavisi od socijalne, ekonomske i obrazovne politike, nego od individualne sklonosti za studije u inostranstvu. Studenti čiji su roditelji bogatiji i obrazovaniji imaju veće izgleda da se uključe u programe mobilnosti. Pored toga, šanse za mobilnost studenata i istraživača direktno zavise i od ekonomske situacije u zemlji iz koje potiču. Podsticanje mobilnosti nije samo sredstvo za individualni razvoj već i za socijalnu pokretljivost. Međutim, sistem-ska podrška studentima iz socioekonomski ugroženih zemalja ne odgovara ciljevima reforme niti potrebama studenata, zbog čega su programi mobilnosti samo djelimično efikasni i ne podstiču dovoljno pokretljivost zajednice.

Najaktuelnije istraživanje o mobilnosti studenata iz Crne Gore nalazi se u studiji pod nazivom „Studentska mobilnost u zemljama Zapadnog Balkana” čiji je autor dr Miloš Bešić, profesor na Univerzitetu Crne Gore. Studija je rađena zajedno sa Studentskom unijom Srbije, Studentskim parlamentom Univerziteta Crne Gore, Albanskom studentskom vladom i Studentskom unijom Republike Srpske, čime su obuhvaćene četiri zemlje iz regiona. Pomenuta studija je dio projekta finansiranog od strane King Baudouin fondacije, a objavljena je u januaru 2009. godine. Istraživanje je sprovedeno 2008. g. putem tri različite vrste upitnika, gdje je ispitano 2135 studenata iz sve četiri države. Studija je zamišljena tako da podstakne raspravu o mobilnosti sa ciljem da studiranje u inostranstvu postane praksa, što je postignuto u Evropskoj uniji. Cilj studije je da odredi percepciju, stavove i iskustva studenata iz Albanije, Bosne i Hercegovine, Crne Gore i Srbije o studiranju u inostranstvu. U tom smislu, istraživani su motivacija, očekivanja, problemi, prepreke i negativni efekti koji se tiču studiranja u inostranstvu. U rezultatima istraživanja posebno se izdvajaju neki momenti: 1. neinformisanost studenata o aktuelnim stipendijama; 2. nedostatak finansijskih sredstava; 3. nedostatak podrške ili pomoći od strane matičnog fakulteta; 4. komplikovane vizne procedure; 5. jezička barijera; 6. komplikovane administrativne procedure; 7. otuđenje od prijatelja/porodice i osjećaj depresije kad spoznaju koliko još imaju da se usavršavaju. Svaki od ovih aspekata ukratko ćemo prokomentarisati.

3. 2. 1. INFORMISANOST STUDENATA O AKTUELNIM STIPENDIJAMA

U cilju postizanja veće mobilnosti i povećanja dostupnih mogućnosti za mobilnost istraživača i studenata neophodno je povećati kvalitet, kvantitet i dostupnost informacija. Posebno je važno da informacije budu tačne, pri čemu bi trebalo da one dolaze od relevantnih institucija, npr. od Vlade, institucija visokog obrazovanja, studentskih unija itd. Izuzetno je važno da se obezbijede transparentne informacije o administrativnim, pravnim, zdravstvenim i akademskim uslugama i procedurama koje bi trebalo da se nalaze na jednom mjestu. Zanimljiva ideja bila bi osnivanje centara za informacije o mobilnosti, čime bi na jednom mjestu student ili istraživač mogao dobiti sve neophodne informacije o uslovima studijskog boravka i programima podrške.

Informacije o aktuelnim stipendijama najdostupnije bi bile studentima ukoliko bi se nalazile na internet stranicama sledećih ustanova: Univerziteta Crne Gore (i svih njegovih univerzitetskih jedinica), Ministarstva prosvjete i nauke, Kancelarije za međunarodnu saradnju, ali i na sajtovima stranih ambasada i organizacijama koje se bave pitanjima mladih i visokog obrazovanja. Korisno bi bilo uključiti i Studentski parlament Univerziteta Crne Gore, koji bi mogao da pruži značajnu podršku u širenju informacija za studente putem, npr. studentskih okruglih stolova.

Od važnosti za cjelokupan Univerzitet bilo bi uspostavljanje kancelarija za međunarodnu saradnju na svim fakultetima. Svaka kancelarija trebalo bi da ima najmanje po jednog stalno zaposlenog profesora ili asistenta na čelu kancelarije. Kancelarija bi pružala informacije o aktuelnim stipendijama, ali i pomoć studentima pri ispunjavanju prijave, pomoć oko prevoza do mjesta studija, smještaja itd. Ovim umnožavanjem kancelarija za međunarodnu saradnju studenti i istraživači mogli bi na matičnom fakultetu da dobiju sve neohodne informacije.

Neophodno je da kancelarije za međunarodnu saradnju na svim fakultetima sadrže kontakt podatke (posebno e-maileve) studenata, čime bi se znatno olakšalo širenje informacija o aktuelnim programima mobilnosti za studente i istraživače. Ovim korakom bi se umnogome riješio problem neinformisanosti studenata. U cilju smanjenja administracije, ova procedura bi se najlakše mogla sprovesti pri upisu studenta na fakultet, čime bi student imao obavezu da se prijavi Kancelariji za međunarodnu saradnju na matičnom fakultetu kako bi ona uzela potrebne podatke.

Potrebno bi bilo i mjeriti mobilnost crnogorskih studenata i istraživača, pa bi nezostavan element bio uspostavljanje baze podataka koja bi sistematski prikupljala i čuvala podatke o mobilnosti, a to bi mogla biti i baza budućih kadrova iz različitih oblasti koji bi mogli koristiti kako državni organi tako i privreda. Baza podataka bi trebalo da sadrži lične podatke o studentu ili istraživaču, zemlju i univerzitet na kome je boravio, program preko koga je putovao, vrijeme provedeno van zemlje, kao i oblast studiranja i ostvaren uspjeh. Ovakva baza podataka ujedno bi omogućila da se vodi evidencija akademske zajednice koja je van zemlje i da se ujedno rade analize i poređenja, kako bismo imali podatke koje bismo mogli uporediti sa podacima zemalja iz regiona. Samo ovako je moguće imati pravi uvid u to koliko su zaista cr-

nogorski studenti mobilni. Baza podataka bi mogla da bude i veza između onih koji žele da studiraju u inostranstvu sa onima koji su već bili na nekom od univerziteta u svijetu. Ovakva baza podataka bi onda imala još jedan cilj, a to je razmjena iskustava, upoznavanje studenata sa drugačijim sredinama i načinima razmišljanja, drugom kulturom, sistemom obrazovanja, akademskim osobljem itd.

3. 2. 2. FINANSIJSKA SREDSTVA

Jedan od osnovnih razloga za mali broj studenata i istraživača koji su uključeni u akademske programe mobilnosti je nedostatak finansijskih sredstava. Svi oni koji nijesu sigurni da će moći da finansiraju životne troškove i dodatne troškove koje podrazumijeva boravak u inostranstvu, biće pasivni i neće se uključivati u mobilnu zajednicu. Loša ekonomska situacija, tj. nizak životni standard u matičnoj zemlji, može dovesti do odliva mozгова, čime bi se visookoobrazovani kadrovi zadržali u zemlji domaćina. Zato je pomoć prije svega države, a i drugih institucija (fondacija, organizacija) neophodna za uključivanje većeg broja studenata i istraživača u različite programe mobilnosti.

3. 2. 3. PODRŠKA ILI POMOĆ OD STRANE MATIČNOG FAKULTETA

Već pomenute kancelarije i službe na fakultetima trebalo bi da budu uključene i da daju različite vrste podrške studentima i istraživačima, od tehničkih – popunjavanja prijave, pripreme i održavanja kontakta po otpočinjanju programa itd., a ako i jesu uključene, trebalo bi da se to proširi i na povezivanje sa različitim fondovima i sl. Uopšte, one bi mogle biti adresa kojoj bi se studenti i istraživači mogli obratiti u slučaju problema ili potrebe za pomoć.

3. 2. 4. VIZNE PROCEDURE

Problemi sa vizama umnogome su olakšani uspostavljanjem tzv. bijelog Šengena. Ipak, postoje i dalje zemlje koje zahtijevaju vizu (npr. SAD, Velika Britanija), a vrlo su interesantne za ovakve programe, pa bi i na ovom planu trebalo nastaviti sa radom.

3. 2. 5. JEZIČKA BARIJERA

Jezik nastave je ključ za postizanje veće internacionalizacije visokog obrazovanja. Matična institucija treba da obezbijedi učenje jezika prije nego što student ode u inostranstvo. Takođe, učenje jezika treba da bude dostupno tokom cjelokupnog boravka studenta van zemlje. Nastava jezika u svim periodima studija treba da bude besplatna, kako bi se održao kontinuitet u učenju. Kad govorimo o stranom jeziku, važno je napomenuti da na Univerzitetu Crne Gore ne postoje dvojezične studije, čime je znatno smanjen broj stranih studenata. Ipak, još jedan problem je aktuelan – svi studenti iz Crne Gore nemaju mogućnost da na svojim fakultetima uče strani jezik (npr. smjer Arhitekture), čime je znatno oslabljena mogućnost naših studenata da putuju van zemlje. Takođe, potrebno je staviti naglasak na izučavanje jezika struke.

3. 2. 6. KOMPLIKOVANE ADMINISTRATIVNE PROCEDURE

Kao što je rečeno o potrebi povećanja podrške od strane matičnog fakulteta, i u oblasti administrativnih procedura treba raditi na pojednostavljivanju, gdje je to moguće, ili na pomoći i obučavanju kandidata, gdje je neophodno. U tom smislu mogli bi se periodično organizovati seminari i radionice za podršku kandidatima u pisanju projekata, prijavljivanju itd.

3. 2. 7. OTUĐENJE

Prelazak u novu sredinu neminovno nosi i određene psihološke izazove, koji se odnose na prilagođavanje novim uslovima, odvojenost od porodice, prijatelja, suočavanje sa drugačijim vrijednostima i načinima života. Povezivanje sa ranijim učesnicima sličnih programa, razgovori sa stručnjacima i uopšte kontakt sa učesnicima mogao bi im pomoći, naročito u ranim fazama dugih programa.

Važno je da se vrijeme provedeno u inostranstvu istinski vrednuje na matičnoj instituciji i uopšte u zemlji, i da se to shvati kao prednost, a ne kao prijetnja okruženju. Puno priznavanje perioda studiranja u inostranstvu mora biti sigurno, inače će uključenost u programe mobilnosti biti u konstantnom opadanju.

3. 3. ZAKLJUČAK

Za unapređenje međunarodne mobilnosti studenata preporučljivo bi bilo osmišljavanje dugoročne strategije razvoja mobilnosti, koju bi trebalo započeti istraživanjem potreba samih studenata i istraživača. Tek nakon analize stanja u akademskoj zajednici i otkrivanja konkretnih potreba, kao i potreba društva, moguće je osmisлити strategiju koja bi mogla dati najbolje rezultate.

